

Stvaraju li hrvatske škole navijače i sljedbenike umjesto slobodno mislećih građana?

Autor/ica Saša Radusin Objavljeno: 27. prosinca 2022.

◆ Tema: školstvo

Drugačija škola za uspješnije društvo-obrazovna reforma i društvene promjene

Ilustracija: Google Doodle (Vedran Klemens)

Zašto ni nakon 30 godina nismo otkrili što je bolje: skandinavska odgovornost i samostalnost koja se od malih nogu uči u tamošnjim školama ili slijepo pokoravanje "pravilima" onih trenutno moćnijih s kojim se izlazi iz naših škola?

Jedan od temelja skandinavskih društava poznatih po uspješnoj ekonomiji, ali i demokraciji i stanju ljudskih prava, nalazi se u njihovim školama. Škola je to

koja ne postavlja dijete pred program koji je iznio neki činovnik ili svećenik u uredu ministarstva obrazovanja, već je to škola u kojoj nastavnik i dijete zajedno dolaze do spoznaje kako na individualnoj razini i na način koji najviše odgovara svakom pojedinom djetetu ostvariti ciljeve.

Međutim, u tradiciji skandinavskog "bildunga", ciljevi u obrazovnom procesu u **Švedskoj, Danskoj, Norveškoj ili Finskoj** podložni su promjenama, i krajnji ishod školovanja formira se u suradnji nastavnika i učenika, a ne u suradnji činovnika Ministarstva obrazovanja, politike i Crkve. Skandinavski sustav na taj način potiče učenika da vrlo rano stekne što više samostalnosti i samopouzdanja, da bude odgovoran za svoje učenje i napredak i da na kraju krajeva jednog dana bude odgovoran i uspješan u svojoj zajednici.

Želja za bijegom od odgovornosti i samostalnosti

Istovremeno se nameće pitanje može li se osjećaj odgovornosti u društvu kvalitetno razvijati u našim školama ako od djece, zbog, primjerice, terora intenzivnog ocjenjivanja, očekujemo da uvijek budu najbolja u školi bez obzira jesu li doista i svladala određeno gradivo? Stvaraju li naše škole zbog prenatrpanosti programa učenike koji sve teže ili nikako stižu odraditi svoje zadatke i sve češće traže pomoć u instrukcijama, ali i prepisivanju na testovima, markiranju i bježanju od odgovornosti?

Razvijamo li tako samopouzdanje u razredima koje je bitno za stvaranje osjećaja odgovornosti i samostalnosti ili pak, na ovaj način u našim školama razvijamo osjećaj nesigurnosti koja od odgovornosti i samostalnosti želi pobjeći jer se ne uspeva nositi sa prenatrpanim i preobuhvatnim sadržajima?

"Što su programi nakrcaniji činjenicama, učiteljima ostaje manje vremena za razgovor s učenicima i poticanje na razmišljanje...", ustvrdio je američki kognitivni znanstvenik i lingvist **Noam Chomsky** analizirajući prevladavajuće tipove školstva u svijetu. Čini se da naše škole u potpunosti **odgovaraju ovoj slici**.

U hrvatskim školama, prema sve većem broju iskustava, **dominira shema u kojoj se vremena za temeljito razumijevanje gradiva i raspravu s učenicima počesto naprosto nema**, već nastavnici jure i žure proći što više novih podataka u što kraćem roku kako bi se, naravno, što brže usvojili nastavni programi propisani od strane obrazovnih vlasti.

To podrazumijeva i da su sva **djeca određenog uzrasta uvijek na istoj kognitivnoj i psihološkoj razini** i tko to ne može pratiti počesto je u većim ili manjim problemima, a ponekad čak i izgubljen za školu.

Hrvatski školski sustav nalikuje najgorim zastarjelim sustavima

Naša škola nikog ne čeka, barem prema zacrtanim planovima, no pitanje je jesu li čak i oni najbolji u razredu kvalitetno svladali gradivo. Pisa testovi pokazuju da čitave generacije hrvatske djece svake godine sve više zaostaju za svojim vršnjacima u drugim zemljama.

Pa ipak, **ništa se ne mijenja**, obrazovne vlasti su, sudeći po svemu, zadovoljne ili ih je politika, kojoj svaki status quo dobro dođe, naprosto zamrznula u vremenu. Da nešto nije u redu s takvim obrazovnim sustavom, svakako govori podatak da preko 40 posto naše djece mora uzimati dodatne instrukcije kako bi uopće završilo razred ili poboljšalo ocjenu.

Takav se postotak događa upravo u najgorim zastarjelim školskim sustavima, kojima nažalost pripada i Hrvatska. Istovremeno u skandinavskim školama instrukcije odabire manje od pet posto djece.

Ako škole ne usađuju ljubav prema zajednici, neće biti puno dijeljenja odgovornosti u društvu, već će svatko gledati svoj interes

Ukoliko vremena za razumijevanje gradiva nema i većina učenika ima problem s usvajanjem novih lekcija, onda još manje vremena u nastavi ima za razvoj kritičkog mišljenja učenika koje je gotovo jednako bitno ukoliko želimo imati društvo samostalnih i slobodnih pojedinaca s osjećajem za dobrobit zajednice, a koji su valjda potrebni svakoj demokraciji.

Zašto skandinavske škole, prema raznim istraživanjima, uspijevaju odgojiti djecu s više stečenih sposobnosti? Umjesto politike, crkve ili raznih klerikalnih grupacija u društvu, koje imaju svoja viđenja škole, **skandinavske obrazovne vlasti radije oslušuju svoje nastavnike i samu djecu.**

Teror ocjena ili sustav bez ocjenjivanja?

Umjesto **terora petica** gdje svako hrvatsko dijete dolazi kući i ponosno prijavljuje petice ako ih ima, skandinavsko dijete prijavljuje koja je znanja i vještine steklo jer ocjena u Švedskoj ili Finskoj dobar dio školovanja niti nema. Ocjena nije krajnji cilj školovanja već dijete i njegov razvoj. Čini se da to stvara daleko veće povjerenje djece u školu i samu zajednicu, nego razvoj paraškolske nastave na instrukcijama i "vanškolskih aktivnosti" oko zaobilaženja loših ocjena i nastavnika iliti markiranja.

Skandinavska škola, prema **Andersen-Bjorkmanovoj knjizi "Nordic secret"**, radije će pratiti i upravljati razvojem svakog djeteta kako bi došlo na stupanj s kojeg se može krenuti dalje bez kažnjavanja lošim ocjenama.

Više od svladavanja nepregledne gomile nepovezanih podataka kojim su izložena naša djeca, **skandinavskim obrazovnim autoritetima bitan je način na koji učenici vide svijet.** Pojam "bildung" oko kojeg se gradi školovanje na sjeveru Evrope osmišljen je kako bi im pomogao razumjeti složene sustave i

vidjeti odnose između stvari — između sebe i društva, između zajednice odnosa u obitelji i mjestu gdje žive. Dijete se nakon ranog djetinjstva, kad mu se život vrti oko roditelja i obitelji, počinje polako prilagođavati normama veće grupe. Tada uči stvarati vlastite norme na temelju vlastitih vrijednosti. Tada uči sebe vidjeti kao čvor u mreži i tako se uči uzajamnosti i holističkom razmišljanju.

Čini se kako naše škole češće odgajaju vatrene navijače i sljedbenike nego građane sklone kritičkom razmišljanju

Svrha "bildunga", pojma oko kojeg se vrti skandinavsko školovanje, jest pomoći učeniku da prođe kroz neugodne prijelaze između obaju načina gledanja, odnosno negdje između postizanja individualnih i kolektivnih ciljeva, i postaviti ga u središte zajednice, a ne na rub, negdje gdje neće vidjeti nikoga osim samog sebe s onom gomilom sumanutih podataka između kojih nekad teško vidi veze.

Hrvatsko društvo teže podnosi nepostojeći penal u nogometu nego korumpiranu državu i pravosuđe

Čini se da je taj obrazovni poticaj, gdje je osjećaj za dijeljenje odgovornosti u zajednici stalno prisutan, imao trajan utjecaj na skandinavsku kulturu. Skandinavci se znaju čak i šaliti zbog svojeg stalnog, gotovo dosadnog i pomalo "gnjavatorskog" osjećaja odgovornosti, pogotovo ako ga se usporedi s drugim evropskim društvima, o balkanskim da i ne govorimo.

No, **možda zato i imaju najnižu stopu korupcije na svijetu**, uz onaj poseban osjećaj za odnos između osobne slobode i odgovornosti za zajednicu. Visoko društveno povjerenje ne nastaje samo tako. Ono dolazi kad su ljudi spontano odgovorni jedni za druge u svakodnevnim interakcijama života, kad institucije društva dobro funkcioniraju i tako iz godine u godinu.

Ako se taj osjećaj za zajedničko dobro nekad i gradio u našim školama, djeca su na koži svojih roditelja koji su ostajali bez tvornica i radnih mjesta mogla vidjeti kako društvene pravde više nema

U SAD-u, primjerice, a i Hrvatska je na sličnom putu, društveno povjerenje je u padu već desetljećima. Ako povlaštena djeca uvijek idu u najbolje privatne škole, i zapošljavaju se u npr. državnim propulzivnim tvrtkama, a siromašniji ili naprosto nepriviligirani nemaju sredstava za daljnje školovanje i zapošljavaju se u privatnim ekonomski nestabilnim tvrtkama ili pak bježe van iz zemlje, neće biti mnogo društvene uzajamnosti.,

Ako škole ne usađuju ljubav prema zajednici, neće biti puno dijeljenja odgovornosti u društvu, već će svatko gledati svoj interes. **Učenike u Švedskoj ili Danskoj se potiče da razmišljaju**, razumiju i traže informacije. Čak ih se potiče na pronalaženje pitanja na koja njihovi učitelji (možda) nemaju odgovore.

Od vrlo rane dobi učenici nauče preuzeti odgovornost za svoje učenje, pa ni varanje nije uobičajeno. Sustav koji te potiče da ostvariš najbolju verziju sebe i da naučiš koje su tvoje najbolje strane, uostalom, potpuno je suvišno varati.

Raspad hrvatskog društva krenuo je odmah poslije rata

Bez obzira na to jesu li skandinavska društva tako nekoruptivna zbog školstva, mentaliteta ili povijesti, činjenica je da im taj osjećaj pripadnosti zajednici i odgovornosti koji se itekako usađuje u školi, pomaže izgraditi i održati zdravo i pravedno društvo.

Hrvatsko društvo se u ovom segmentu počelo raspadati odmah nakon rata kad se shvatilo **koliko se politički podobnih "poduzetnika" obogatilo preprodajom poduzeća i tvornica, odnosno otimanjem i ukidanjem radnih mjesta onih koji su u to vrijeme nastajanja "nove ratnoprofiterske elite" morali braniti zemlju.**

Iznimno visoka korupcija i ratna privatizacija uz prešutnu podršku našeg pravosuđa koje služi interesnim grupama, a ne društvu, pojela je, možda i zauvijek, osjećaj za zajedničko dobro. Ako se taj osjećaj nekad i gradio u našim školama, djeca su na koži svojih roditelja koji su ostajali bez tvornica i radnih mjesta mogla vidjeti kako društvene pravde više nema.

Dok su jedni žrtvovali živote ili radno mjesto u osamostalijvanju Hrvatske, neki drugi su lako dobijali ono što su ovi prvi gradili desetljećima. Onaj prvotni osjećaj za dobrobit zajednice koji je postojao u prvim godinama samostalnosti, tako je zapravo kapitulirao pred čoporom političkih ratnih profitera.

Taj osjećaj zajedničkog dobra **pojavljuje se možda još jedino kad igra nogometna reprezentacija, no to traje vrlo kratko** i zapravo rijetko tko vidi vezu između kolektivnog nogometnog ludila koje teži totalnom zaboravu samog sebe i realnog života.

Građani zabrinutiji za sudbinu reprezentacije nego za utjecaj korumpiranog pravosuđa na njihove živote

Premda ne bi bilo loše da zbog katastrofalnog pravosuđa kojem vjeruje samo još par postotaka naših građana, one silne tisuće mladih ljudi s dočeka

"Vatrenih", recimo, izađu na ulice kako bi mirnim prosvjedima izborili doista nepotkupivi, nadpolitički, nezavisni i transparentni pravosudni sustav.

Čini se kako naše škole češće odgajaju vatrene navijače i sljedbenike nego građane sklone kritičkom razmišljanju. Naše pravosuđe je, uglavnom, prema mnogim pokazateljima zadnje u EU. No, građani su ipak zabrinutiji za Modrićevu karijeru ili suđenje penala protiv "naših dečkiju" nego za pravosuđe koje im očigledno i nesumnjivo, **svakog dana u svakom pogledu sve više pada pod utjecaj politike i uskih interesa sudačke elite.**

Uglavnom, ako imate slab obrazovni sustav koji ne pomaže učenicima da vide linije povezanosti među ljudima koji ih okružuju, a ne samo među nogometašima reprezentacije, završit ćete u društvu u kojem ljudi nikako ne mogu vidjeti jedni druge ili pak vidjeti stvari i iz tuđe perspektive.

Dok su jedni žrtvovali živote ili radno mjesto u osamostalijvanju Hrvatske, neki drugi su lako dobijali ono što su ovi prvi gradili desetljećima

Obrazovni sustav koji nameće svakodnevnu kompeticiju i prečesto preferira egoizam u razredu, umjesto solidarnosti i suradnje, možda pomaže i stvaranju sustava u kojem je dobrobit zajednice počesto izgubljena iz vida.

U takvom sustavu vrijednosti, u kojem polako blijedi i osjećaj dobrobiti čitave zajednice i ona postaje sve sličnija čoporu, sve češće postaje pravilo da građani, primjerice, zbog nefunkcionalnog pravosuđa sami krenu rješavati sporove. Vjera u našu zajedničku pravdu, odnosno pravosuđe potpuno je krahirala. Naše pravosuđe u prevelikom broju sudskih predmeta štiti tzv. pobjednike u društvu, odnosno one moćne i nedodirljive.

Umjesto pravde za sve, sinkopa za moćne i podobne!

Sjetimo se samo "sinkopa" i sličnih akrobacija kojima se, primjerice, štite naši moćni ubojice u prometu. Ponekad takva praksa **perpetuira ogromne probleme za građane koji na izvršenje pravde čekaju godinama i desetljećima**, a procesi zbog neizvršenja pravde znaju završiti čak i tragično po pojedince.

Suci zbog raznih interesa odlučuju zanemariti pravdu i onaj pogled kroz optiku drugog ili obespravljenog i tako pomažu rastakanje ove naše sve krhkije zajednice.

Kad pogledate nordijski model bildunga, shvatite da naš problem nije samo u tome što ne obučavamo i ne postavljamo na važne pozicije ljude s pravim radnim ili etičkim sposobnostima i vještinama.

Radi se o tome da uopće nemamo sustav u kojem bi bilo moguće usaditi način svijesti koji je ljudima potreban da bi vidjeli posljedice svojeg djelovanja u složenom pluralističkom društvu. **Vidjeti sebe i posljedice svojeg djelovanja, ponajmanje uspjevaju upravo oni na najvišim pozicijama u društvu.** Zato i jesmo stigli na prvo mjesto ljestvice korupcije u EU, i tu ćemo, kako sad stvari stoje, još dugo ostati.

** Članak je drugi dio autorske teme "Drugačija škola za uspješnije društvo-obrazovna reforma i društvene promjene". Objavljuje se u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije.*